

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Dalarnas län

Datum: 2004-01-07

Områdesnummer: NRO 20 110

Områdesnamn: Bysjön-Tyttboforsen

Kommun: Avesta (2084)

Kartblad: 12G SO, 12G NO

Area: 2 638 ha totalt, varav 1 417 ha utgörs av land och 1 221 ha av vatten

Naturgeografisk region: 26 Skogslandskapet omedelbart söder om norrlandsgränsen.

Agrara kulturlandskapsregioner: Södra Norrlands och norra Svealands kust- och odlingsbygder.

Landskapsformer: Kullig terräng med relativ höjd 20-50 m.

Riksvärde:

Vattendrag	
Odlingslandskap	Naturbetesmark
Lövskog	Limnogen strandsumpskog
Fauna	
Flora	

Värdeomdöme: Området är av mycket stort värde för såväl den vetenskapliga naturvården som för friluftslivet genom dess mångskiftande karaktär, storlek, lättillgänglighet och rymmande av för länet unik flora och fauna. Den oexploaterade älven, med dess översvämningspåverkade och bitvis opåverkade strandvegetation utgör en tilltalande "vildmark", med naturupplevelser för både forskare och allmänhet.

Delvis art- och individrika växtsamhällen med arter som ängshavre, brudbröd, säfferot, ävjebrodd, blåklint, skogsklocka, vårbrodd, ängsfryle, kattfot, låsbräken och pillerstarr. I helhetsmiljön ingår ängs- och hagmarksobjekten Leksås och Österviken.

Leksås: Det vidsträckta beteslandskapet uppvisar en mosaik av olika hävdberoende vegetationstyper och hyser en rad för regionen och länet sällsynta och hotade växter. Därtill har markerna stort värde för sträckande fåglar (vadare, gäss och småfåglar) liksom för häckfåglarna. Områdets kraftigt sydländska karaktär ger en unik särprägel och skönhet.

Österviken: Odlingslandskapet kring Österviken uppvisar en landskapsbild som troligen förändrats föga sedan medeltiden. Tack vare den bibehållna beteshävderna av de strandnära älvmarkerna och vattenståndets oförändrade periodicitet, med stora årstidsväxlingar, har villkoren för de gamla älvängarnas och dybottnarnas vegetation bevarats intakt. Markerna är därtill av stort värde för rastande vattenfåglar. Som referensområde för studium av vegetationen i odlingslandskapet kring en levande älv saknar Österviken tillsammans med Leknäs motstycke i regionen och i länet.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområde, funktion – betydelse för flora och fauna.

Förutsättningar för bevarande: Att karaktären av orört älvlandskap med dess speciella vegetation bibehålles. Fortsatt jordbruk med åkerbruk, ängsbruk och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker.

Områdets naturvärden kan reduceras genom t.ex. älvutbyggnad med åtföljande påverkan på översvämningssanpassade miljöer och fisktillgång, skogsavverkning i lövområden.

Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, igenväxning, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar.

Säkerställande: Området omfattas av MB 4 kap 1 och 2 §§. Områdets yta sammanfaller i stort sett med ett samrådsområde, avsatt med stöd av 20 § NVL (numer MB 12 kap 6 §). Naturreseptaten Bysjöholmarna och Fullsta är avsatta inom området med stöd av 7 §, NVL (numera MB 7 kap 4 §). Östra delen av området är nationalpark, MB 7 kap 2§. Med stöd av MB 7 kap 28 § är även två Natura 2000-områden avsatta inom objektet, SE0620233 Bysjöholmarna-Fullsta och SE0620234 Färnebofjärden, nordväst.

Strandskyddet planeras utvidgas att omfatta 300 m i hela området.

Områdets huvuddrag: Bysjön-Tyttboforsenområdet utgör Dalälvens sydostligaste flöde inom länet. Älven lämnar här bergkullterrängen och börjar sin slutfärd över det flacka peneplanet. Genom närvaron av sprickdalar uppkommer här ett sönderskuret sjösystem med breda, grunda fjärdar åtskilda av forssträckor. Berggrunden utgörs främst av gnejsgraniter, med överlagrat isälvsmaterial i form av bl.a. Möklintaåsen, som bildar uddar och öar i Bysjön i väster. Spår av inlandsisen syns i form av isräfflor på hållar. Klimatet är kontinentalt. Älven skapar dock ett mycket gynnsamt lokalklimat. Tack vare landskapets flackhet har älven regelbundet svämmat över. Vidsträckt strandsumpskog med lövdominans och översvämningsspåverkad ängsmarker flankerar älven långa sträckor. Då området ligger vid den biologiska norrlandsgränsen, "limes norrlandicus", återfinns här för länet unika sydliga

element. På Bysjöholmarna och kring Österviken växer länets största ädellövbekväxt, med bitvis opåverkad ek-lind-hasselvegetation. Här trivs flera för länet unika växter (bl.a. getapel), samt en ymnig insektsfauna. I området påträffas regelbundet vittryggig hackspett. Älvängarna och sumplövsökogen är områdets mest värdefulla naturtyper.

Bysjön omgärdas av äldre, småskaliga odlingsbygder, med strandängar och hagmarker, där för länet sällsynta växter påträffas, t ex brudbröd och säfferrot. Tack vare älvens ännu stora amplituder motverkas igenväxningen på de numera ohävdade ängarna. Vid Bysjöns nordöstra strand ligger naturreservatet Fullsta, som är av stort värde genom mångfalden av vegetationstyper med inslag av sällsynta växtarter som t.ex. strandviol och bågsäv. Där finns älvängar, fuktängar, enbackar, björkhagar samt lövskogsdungar med gamla ekar insprängda. Idag betas området i sin helhet. Naturreservatets största värden ligger i de relativt stora arealerna med gammal lövskog (främst asp), som har mycket stor betydelse för vissa fåglar och insekter.

Bysjöholmarna, som ligger i södra delen av Bysjön, har en värdefull insekts- och fågelfauna som gynnas av ekförekomsten och rikedomen på äldre grova träd, främst asp.

Tyttbo: Vid Stadarna, i den östligaste delen av området, återupptogs slåttren 1988 och tack vare översvämningarnas hämmande effekt på igenväxningen finns här slåttermarker på vidsträckta älvängar som hör till Dalarnas mest välbevarade. Här förekommer bl.a. den sällsynta och krävande kärrvialen.

Faunan i älven är rik, bl.a. påträffas uter regelbundet i området. Tyttboforsen är en av länets största oexploaterade forsar. Tillsammans med Leknäsforsen är den av stor betydelse för fiskfaunan, liksom för rekreation och landskapsbild. De östra delarna av området anknyter till det stora, orörda vildmarksområdet kring Nedre Dalälven med dokumenterat unika biologiska värden.

Leknäs: Sydväst om Leknäs by utbreder sig ett flackt landskap mot älven, där kullar och ryggar av morän, delvis blockig, höjer sig över lermarkerna. Medan sedimenten är uppodlade håller moränkullarna antingen betesmark eller lövdungar, i något fall enbusksbackar eller talldungar. Åkermarken övergår via ett markant strandhak i fuktängar längs älven. Strandområdet påverkas kraftigt av vårens översvämningar och de långgrunda stränderna mot älven och Leknäs-viken blottläggs vid sensommarens lågvatten. Hela det småkuperade backlandskapet betas idag och har en sydländsk prägel. Öster om det betade området finns en torräng som tidigare slåttrots.

Slätterängen och flera av betesbackarna hyser artrika torrängssamhällen av ängshavretyp. Dominerande för övrigt är friskäng av rödventyp. Fuktängarna längs älven är till större delen av högstartyp, men lågstart- och tuvtäteltyp förekommer också. De strandpartier där sediment och inte morän bildar strandlinje har välutvecklad ävjebroddsvegetation.

Floran på betesbackarna är av en i Dalarna högst sällsynt sydöstlig utbredningstyp. Ängshavre, brudbröd och säfferrot ingår här.

Uppseendeväckande art- och individrik rosflora växer i bryn och rösen. I fuktängen växer vass- och blåsstarr rikligt. Mot vattenbrynet påträffas den sällsynta bågsäven spridd. I ävjebroddsältet påträffas hela den flora som är knuten hit, bl.a. nålsäv, rödlånke, ävje- och rosenpilört, ävjebrodd, fyrling och olika slamkrypor. Markerna har också stort värde för sträckande fåglar, liksom för häckfåglarna.

Området betas intensivt av ett stort antal nötkreatur och slåtterängen slås av ideella krafter.

Österviken är en drygt 3 km lång fjärd på älvens nordsida, där stränderna mestadels upptas av odlingsbygd. De långgrundna stränderna påverkas kraftigt av variationer i vattenståndet, med översvämningar om våarna och lågvatten på eftersommaren.

Området kring Österviken ligger vid den mellaneuropeiska lövskogsregionens allra nordligaste utpost. Här består lövträdsdungarna av bl.a. spontan ask, ek, hassel och hagtorn. Sydvända torrbackar hyser kraftigt betespräglad torrängsvegetation med flera arter rosenbuskar och sydliga florainslag. De översvämningpåverkade strandpartierna och bäckutflödena utgörs mest av högstarrfuktängar – älvängar – med vass- och blåsstarr, men bitvis även av mer lågväxt strandkärrsvegetation. Vad som gör området botaniskt unikt är emellertid de långgrundna dysträndernas vegetation, vilken vid högsommarlågvattnet bildar en grönbrun matta utåt viken. Dessa s k ävjebroddssamhällen är mycket artrika och hyser flera för landet kraftigt hotade arter – se under Leknäs. Övrig älvnära betesmark består framför allt av tuvtåtel-fuktäng av trivial typ.

Strandmarkerna vid Hovnäs och Björk lär ha betats sedan lång tid tillbaka. Övriga flackare strandpartier har tidigare hyst vidsträckta älvängar och strandslätterkärr. Idag betas stränderna av ungdjur, dikor och tjurar.

Anmärkningar: Ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (obj. nr 84-10), i länets ängs- och hagmarksinventering (obj. nr 84-14, 84-15, 84-17, 84-18, 84-19, 84-20) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (obj. nr W8401 och 84-18, 84-19).

Området utgör del i Nedre Dalälvsområdet, enligt fysiska riksplaneringen klassat som primärt rekreationsområde och är upptaget som klass I-område i länsstyrelsens översiktliga naturinventering för Avesta kommun. Området ingår även som klass I-objektet i Naturvårdsplan för Nedre Dalälven, samt som del i objekt nr 23 i länets naturvårdsprogram.

Området motsvarar område av riksintresse för friluftsliv i W-län F 24, samt berörs av riksintressena för kulturmiljön By-Bygden samt Näckenbäck.

Området fortsätter i C, U och X län och kommunerna Sala, Heby och Sandviken, Gävle, Tierp och Älvkarleby.

Referenser:

- Naturvårdsverket, 1980: *Naturvårdsplan för Nedre Dalälven*. SNV PM 1300.
- Rynéus, T, 1979: *Översiktlig naturinventering för Avesta kommun*.
Länsstyrelsen i Kopparbergs län, N 1979:1.
- Sundborg, Å, 1973: *Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven, Klarälven*.
Geovetensk. naturvärden UNGI rapp. 27.
- Svenson, S-Å, 1976: *Naturvårdsinventering av Bysjöholmarna*. Länsstyrelsen i
Kopparbergs län, N 1976:2.
- Wennerholm, H, 1985: *Nedre Dalälvsområdet - delen Tyttbo Jugansboforsen*.
Länsstyrelsen i Kopparbergs län, N 1985:3.
- Länsstyrelsen Dalarna, 1994: *Värdefulla odlingslandskap i Dalarna*.
Länsstyrelsen 1994. Falun.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län, 1993: *Dalarnas ängar och betesmarker*.
Länsstyrelsen. Falun.
- Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*.
Stockholm.
- Länsstyrelsen i Kopparbergs län, 1988: *Naturvårdsprogram för Kopparbergs
län*. N 1988:1.